

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ *ISTORIE. CIVILIZAȚIE. CULTURĂ*

REZUMAT
LUCRARE DE DOCTORAT

FIZIONOMII URBANE ȘI STRUCTURI DEMOGRAFICE ÎN TRANSILVANIA.
CLUJ 1919-1979

COORDONATOR

PROF. UNIV. DR. IOAN BOLOVAN

DOCTORAND

POP ROXANA DORINA

Cluj-Napoca,

2015

CUPRINS

INTRODUCERE

- *Motivația alegerii temei*
- *Istoriografia problemei – o analiză critică*
- *Sursele*
- *Prezentarea succintă a structurii lucrării*
- *Importanța temei pentru cercetarea istorică.*

CAP. I. TENDINȚE DE MODERNIZARE CITADINĂ LA SFÂRȘIT DE SEC. XIX ȘI ÎNCEPUT DE SEC. XX.

- I.1. *Orașul – geneza modernității. Curente și teorii.*
- I. 2. *Societate și reprezentativitate în spațiul urban central-est european*
  - I.2.1. O scurtă incursiune în „istoria orașului”
    - I.2.1.1. Antichitatea: Grecia și orașul-stat
    - I.2.1.2. Evul Mediu
    - I.2.1.3. Epoca Modernă
  - I.2.2. Societate și arhitectură europeană – studiu de caz cu valență introductiv:
    - I. 2.2.1. Imaginea arhitecturală a Budapestei
    - I.2.2.2. Imaginea urbanistică a Vienei
    - I.2.2.3. Urbanismul londonez
    - I.2.2.4. Imaginea arhitecturală a Berlinului
    - I.2.2.5. Imaginea Moscovei
    - I.2.2.6. SUA
- I.3. *Istorie și identitate regională și locală: Clujul „metropola” Transilvaniei.*

CAP. II. EVOLUȚIA SPAȚIULUI URBAN ÎN CLUJUL INTERBELIC

- II.1. *Proiecte urbanistice în Clujul interbelic. Planuri și perspective de dezvoltare. Reglementări în domeniul construcțiilor*
  - II.1.1. Reglementări în domeniul construcțiilor: în plan mondial vs. în spațiul național.
  - II.1.2. Proiecte urbanistice în Cluj.

- II. 2. *Extinderea orașului pe orizontală: specificul urban și organizarea habitatului clujean.*
  - II.2.1. Specificul urban.
  - II.2.2. Habitatul urban.
  - II.2.3. Spațiul verde – element specific al vieții cotidiene.

- II.3. *Semnele modernizării: îmbunătățirea condițiilor de trai (rețeaua stradală; transportul public; sistemul sanitar/de salubritate; iluminatul public).*
  - II.3.1. Rețeaua stradală
    - II.3.1.1. Inventarierea străzilor și standardul de modernizare.
    - II.3.1.2. Botezarea străzilor
    - II.3.1.3. Înfrumusețarea străzilor: construcția podurilor
  - II.3.2. Transportul public
  - II.3.3. Sistemul sanitar/de salubritate
  - II.3.4. Iluminatul public

- II.4. *Elemente arhitectonice în Clujul interbelic. Specificul organismelor urbane clujene: Instituțiile spațiului public vs. Construcția mediului privat.*
  - II.4.1. Inovația ridicării spațiului public
    - II.4.1.1. Stiluri arhitectonice și influența occidentală
    - II.4.1.2. Elemente arhitectonice sau minunății arhitecturale clujene
      - II.4.1.2.1. Instituții publice/administrative
      - II.4.1.2.2. Instituții de învățământ
      - II.4.1.2.3. Instituții culturale
      - II.4.1.2.4. Instituții religioase

- II.4.1.2.5. Monumente publice
- II.4.1.2.6. Hoteluri și cafenele
- II.4.2. Construcția mediului privat
  - II.4.2.1. „Înfățișarea” locuinței
    - II.4.2.1.1. Locuința în mediul rural
    - II.4.2.1.2. Locuința în mediul urban
  - II.4.2.2. Locuința privată – rol economic sau social. Analiza imobilelor private în Cluj în perioada 1931-1931.

CAP. III. FIZIONOMIA URBANĂ A CLUJULUI ÎN PERIOADA 1948-1979.

- III. 1. *Planuri, proiecții și strategii de dezvoltare urbanistică în perioada comunistă*
  - III.1.1. Contextul est european. Implicarea regimului în demersurile artistice.
  - III.1.2. *Politica ideologiei socialiste cu privire la transformările arhitectonice.*
- III.2. *Rezultatul „propagandei comuniste” – arhitectura de beton.*
- III.3. *Arhitectura industrială – impactul politicii comuniste în evoluția orașului Cluj.*
  - III.3.1. Conceptul de „economie” la nivel național
  - III.3.2. Economia la nivel regional: Cluj
- III.4. *“Blocul” sau „casa tipizată” – simbolul politicii comuniste.*
  - III.4.1. Conceptul de „bloc”
  - III.4.2. Propaganda în presa partidului
- III.5. *Studiu de caz: Fizionomia cartierelor – oscilația centru/periferie.*

CAP. IV. EVOLUȚIA DEMOGRAFICĂ A SOCIETĂȚII CLUJENE

- IV. 1. *Evoluția populației clujene – influență istorică*

➤ IV.2. *De la confruntare la adaptare. Aspecte ale evoluției demografice în Clujul interbelic și postbelic*

- IV.2.1. Clujul înainte de anul Marii Uniri.
- IV.2.2. Impactul celei de-a doua conflagrații mondiale asupra populației clujene.
- IV.2.3. Migrația rural/urban sau problema navetismului zilnic
- IV.2.4. Statutul familiei și rolul femeii
- IV.2.5. Structura pe grupe de vârstă și sexe
- IV.2.6. Diviziunea „etnică” a societății clujene

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

ANEXE Nr. 1. *Tablou al vehiculelor din Cluj în 1929*

Nr. 2. *Indicatorul alfabetic al străzilor din Cluj (perioada interbelică).*

Nr. 3. *Harta Clujului 1968* (Preluată din Lazăr Marian, Primarii Clujului 1919-2012, Cluj-Napoca, anexe).

Nr. 4. *Evidența clădirilor private din Cluj 1921-1931.*

Nr. 5. *Inventarierea străzilor*

Lucrarea de față se dorește a fi nu o monografie a Clujului, ci o radiografie a istoriei orașului, o emblemă a societății actuale și o odă dedicată intelectualilor care s-au oprit asupra acestui subiect și care au încercat de-a lungul timpului să aducă în fața publicului cititor măreția unei așezări urbane, care la începutul secolului XX, era considerat un oraș demn de o adevărată capitală europeană, lucru ce se încearcă și de autoritățile noastre în perioada actuală.

„Orașul Comoară” capătă formă și culoare odată cu modernizarea cetățeniilor lor. Privit din perspectivă edilitară, Clujul modern și o bună parte din cel interbelic, poate fi văzut ca un oraș cu multe lipsuri, însă propulsat în viitor el a reprezentat un proiect arhitectural, la care lumea a sperat să se concretizeze. Astfel, zărit în esența sa, Clujul a devenit de-a lungul veacurilor nu doar un oraș cunoscut, ci și recunoscut, un oraș care a reușit să însereze în mentalitatea colectivă ideea de capitală metropolitană, de comunitate tradițională, îmbrăcată în hainele modernității, de civilizație și inter-etnicitate. Drumul spre glorie a fost pavat cu numeroase greutăți și încercări, care au impulsionat societatea să meargă înainte, să trăiască și să creadă că va veni o zi, când Clujul se va transforma într-o mândrie națională și internațională (idee concretizată în numeroase etape istorice).

Istoriografia problemei – o analiză critică

Atunci când vorbim despre analizarea subiectului propus în lucrare, avem în vedere studierea orașului pe două paliere: cel construit (de arhitect) și cel admirat (de publicul larg). Mulți au încercat să scrie despre originea și implicit despre evoluția orașelor, însă viziunea lor utopică a generat apariția unor dispute materializate în idealuri stilistice. Trebuie să avem în vedere că identitatea unei comunități urbane reprezintă nucleul central al istoriei oricărei așezări geografice, iar pentru a defini originea sau originalitatea unei astfel de locații este nevoie să apelăm la o categorie variată de surse, care ne pot oferi imaginea per ansamblu a unei lumi aflată într-o continuă dezvoltare și transformare.

Istoriografia orașului Cluj este destul de bogată numeric, dacă vorbim despre studiile apărute după anii '90, însă trebuie să precizăm încă de la început, faptul că rezultatul cercetării a fost adeseori un „ghid”, care a relatat cititorului istoria orașului, poate cele mai importante clădiri sau monumente construite în diferite stiluri arhitectonice. Însă fără o cercetare amănunțită nu putem să afirmăm că ceea ce s-a întâmplat la nivel macro, poate să fie adoptat și la nivel micro. S-a încercat astfel renunțarea la realizarea unor simple expuneri și apariția unor studii aprofundate pe diferite tematici, însă cercetarea în plan particular se întâlnește mai rar, deoarece istoriografia locală clujeană duce lipsă de lucrări care să treacă dincolo de simple expuneri sau descrieri ale așezării în

cauză. Se simte nevoia să se insiste pe analiza efectivă a societății și a spațiului clujean, cu tot ceea ce implică acest lucru, implicit a sectorului urbanistic și cultural.

Dezbaterea ideologică dintre modernizare/occidentalizare și tradiționalism s-a făcut simțită în perioada dintre cele două războaie mondiale, când cultura artistică și arhitectonică românească începe să se contureze într-un mod cât mai evident. Modernizarea este înțeleasă în zilele noastre ca un proces intens de deschidere spre noi orizonturi și inițiative mondiale, care conduc la o dezvoltare a societății deja existente. Vorbim astfel de inter-culturalism, interdependență sau interdisciplinaritate, relații ce existau și în trecut, dar care azi sunt tot mai des percepute ca sintagme universal valabile și care vor constitui pionii de legătură a studiului în cauză.

În ceea ce privește problema urbanismului istoriografia universală, se rezumă la realizarea și explicarea unor concepte generale, care ne vor ajuta ulterior în studiul nostru, la identificarea și adaptarea tematicilor la nivel local. Cartea lui Lewis Mumford intitulată *The city in the history*, apărută la editura Penguin Books (London, 1961), este o lucrare interesantă despre evoluția orașului și implicit a culturii sale (aici vorbesc despre cultura orașului, formată ca un tablou al elementelor sale în mentalitatea colectivă). De aceea, autorul afirma că doar dacă putem proiecta imaginea sa vom putea să găsim o nouă formă pentru oraș. Dintre subiectele abordate putem enunța cele legate de expansiunea comercială, prețul extinderii urbane, suburbia, funcțiile culturale ale lumii orașului. Tot legat de oraș, avem și cartea lui Kevin Lynch, *Site Planning* (The Mit Press, Cambridge, Massachusetts and London, England, 1972), care are ca și tematică abordată organizarea planimetriei orașului, oferindu-ne și câteva studii de caz despre analiza unei localități în funcție de principalii factori care influențează formarea și dezvoltarea oricăror așezări urbane.

Istoriografia românească încearcă cât de cât să recupereze înaintarea studiilor universale, prin apariția unor lucrări importante (cărți sau articole) în ceea ce privește cele două subiecte importante pe care le avem în discuție. Lucrările actuale cu referire la orașul Cluj sunt fie simple scrieri după modelul ghidului turistic, fie abordări pe un simplu subiect, fie memorii individuale ale celor care au trăit în perioada comunistă (exemplu Petru Poantă, *Clujul meu*, vol. 1-2, 2006-2007).

Abordarea urbanismului ca și teorie sau concept a stat la baza unei literaturi destul de stufoase, apărută într-un mod mai vădit după anii '90. Un studiu destul de interesant este cel al Cerasellei Crăciun, care în lucrarea *Metabolismul urban. O abordare neconvențională a organismului urban*, face o analiză a spațiului urban în paralel cu organismul uman. Prin urmare, așezarea spațiului urban, dezvoltarea urbanistică, amplasarea clădirilor sunt doar câteva direcții care sunt asemuite metabolismului biologic. „Ideea unui oraș, văzut prin prisma unui organism biologic este o idee care a stăpânit gândirea teoretică urbană, prin faptul că manifestarea urbană se aseamănă

cu manifestarea biologică, atât în existența, cât și în alcătuirea sa, reflectând o existență biologică a locuitorilor săi”¹.

Sociologia devine și ea un domeniu central în ceea ce privește înțelegerea noțiunilor de urban sau cultural. De aceea, studii precum *Introducere în sociologia urbană* a lui Dorel Abraham sau *Societate și arhitectură, o perspectivă sociologică*, scrisă de Trăilă Cernescu. Autorul elaborează un studiu legat de relaționarea între societate și arhitectură, de dezvoltarea funcției culturale a locuinței, de abordarea psio-sociologică a aglomerației urbane, de spațiul public și spațiul privat. El afirmă că creșterea populației a avut o influență și asupra arhitecturii, „în sensul că a determinat creșterea volumului construcțiilor în general și a tipologiei construcțiilor de locuințe în special”².

O lucrare interesantă despre evoluția orașului în corelație cu creșterea populației este cea a lui Ioan Ianoș, *Dinamica urbană. Aplicații la orașul și sistemul urban românesc* (Editura Tehnică, București, 2004). Dintre subiectele abordate putem aminti: orașul și dinamica urbană, funcțiile urbane (economice, industriale, politico-administrativă, culturale, comerciale) sau dinamica intra-urbană. În ceea ce privește conceptul de oraș, autorul îl definește ca „un obiect de studiu fascinant, complex și foarte dinamic, în ciuda mării sale stabilități”³.

În ceea ce privește urbanizarea Clujului, studiile sunt în special pe secol XIX și început de secol XX. Dacă până la începutul secolului al XIX-lea activitatea edilitară urbanistică a fost în special una parțială și aplicativă, deoarece s-a urmărit adaptarea orașului la nevoile ivite la un moment dat, după a doua jumătate a secolului în cauză datorită creșterii economice și a suprafeței așezării urbane are loc o îmbunătățire edilitară și nu numai, care a dus la depășirea statutului de oraș modern. Una dintre lucrările de referință ale urbanismului clujean modern este cea a Mihaelei Ioana Maria Agachi, intitulată *Clujul modern aspecte urbanistice*, apărută la Editura U.T. PRESS, Cluj-Napoca, în 2009. Este o carte foarte bine structurată, cu un conținut bine documentat, acompaniat de poze, hărți și documente date de edilii orașului cu privire la normele de construcție. Din punctul meu de vedere, plusul acestei cărți este comparația pe care o realizează autoarea între spațiul transilvănean și cel european. Amplasarea cercetării Clujului într-un areal mai extins dă o notă aparte valorii informaționale. Arhitectura Clujului modern a fost surprinsă în studiul *Clujul eclectic. Programe de arhitectură în perioada dualistă (1867-1918)*, scrisă de Gheorghe Vais și apărută la Editura U.T.PRESS, în 2009. Autorul a încercat să realizeze un mic studiu al spațiului urban clujean, prin redarea programelor de arhitectură a diferitelor instituții administrativ-culturale care au deținut

---

¹ Cerasellei Crăciun, *Metabolismul urban. O abordare neconvențională a organismului urban*, Editura Universitară „Ion Mincu”, București, 2008, p. 29.

² Trăilă Cernescu, *Societate și arhitectură, o perspectivă sociologică*, Editura Tritonic, București, 2004, p. 13.

³ Ioan Ianoș, *Dinamica urbană. Aplicații la orașul și sistemul urban românesc*, Editura Tehnică, București, 2004, p. 1.

o importanță covârșitoare în perioada abordată. Un plus al acestei scrieri este prezentarea în introducere a situației economico-culturală a spațiului transilvănean și implicit a Clujului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Prezentarea principalilor arhitecți care au lucrat la ridicarea Clujului eclectic și realizarea unor studii de caz al programelor arhitectonice ale Universității din Cluj, a Complexul clinicilor universitare, a Teatrului Maghiar sau a Bibliotecii Universitare ridică ștafeta importanței lucrării în istoriografia de specialitate.

Chiar dacă la prima vedere pare un mic ghid despre oraș, lucrarea *Așezăminte istorice de patrimoniu din Cluj-Napoca*, apărută la editura Napoca Star în 2011, este un instrument de lucru nemaipomenit în ceea ce privește constituirea unei imagine a Clujului de-a lungul istoriei sale. Altfel spus, editorii acestei cărți, Ioan Ciorca, Leonard Horvath și Elena Stanciu au încercat în paginile publicației să facă o comparație între Clujul modern și Clujul contemporan, prin prezentarea celor mai importante clădiri și monumente care definesc identitatea cultural-artistică a orașului. Folosindu-se de imagine, textul scris e redat prin numeroase fotografii de epocă, prezentate, acolo unde s-a putut, în splendoarea evoluției lor de-a lungul istoriei.

Fără doar și poate, Clujul a fost și a rămas unul dintre cele mai reprezentative orașe ale Transilvaniei. Clujul modern și cu precădere cel contemporan a fost prevăzut cu multe dotări de factură urbanistică, care a contribuit din plin la crearea și dezvoltarea unor zone de recreere, zone care cuprind „mai multe categorii de spații urbane a căror caracteristică comună este că sunt folosite în principal cu scopul de recreere, destindere, petrecere a timpului liber”⁴. Adrian Iancu, în lucrarea sa *Reprezentare și reprezentativitate în spațiul urban comunitar*, spunea că dacă ar fi să clasificăm, la modul general aceste tipuri de zone, trebuie să ținem cont în primul rând de tipul de activități care se pot desfășura în cadrul lor. Prin urmare, avem locuri de plimbare într-un spațiu verde (exemplu Parcul Central, Grădina Botanică); odihnă pe bănci (Piața Libertății, Piața Avram Iancu, Piața Muzeului, Piața Mihai Viteazu); activități sportive (Parcul Hațieganu, Stadionul); promenade pe malul unui lac sau a unui râu (Lacurile din Măraști, pe malul Someșului) etc. Însă toate aceste lucruri sunt completate de așa numitele activități artistice, culturale, educaționale, culinare etc.

Conceptele de “istorie locală”, de “identitate culturală” sau “reprezentativitate”, constituie un areal mai nou de cercetare. Identitatea, ca și termen cheie a definirii unei comunități umane locale, reprezintă centrul discuției noastre legate de caracteristicile unui spațiu urban de excepție. De la bun început, trebuie să aducem în discuție ideea Adrianei Matei, care în cartea *Identitate culturală locală* preciza că identitatea nu se poate referi decât la o colectivitate sau la un ansamblu de trăsături

---

⁴ Adrian Iancu, *Reprezentare și reprezentativitate în spațiul urban comunitar*, Editura U.T.PRES, Cluj-Napoca, 2003, p. 86.

caracteristice, „prin care un element apare ca distinct față de fiecare și toate celelalte elemente”⁵. Ideea centrală a lucrării menționate mai sus se învâрте în jurul grupurilor de termeni: cultură și civilizație; identitate și universalitate sau caracter rural și caracter urban. Ceea ce mi-a atras atenția această carte, pe lângă redarea unor elemente de specificitate locală este analiza întreprinsă de Adriana Matei vizavi de orașul Cluj. Pornind de la o prezentare a orașului transilvănean din punctul de vedere ale caracteristicilor sale, autoarea se oprește asupra analizei patrimoniului clujean, a particularităților geografice, istorice și morfologice, creând impresia de unicitate și simbolistică a culturii clujene în mediul înconjurător.

Istoria comunismului este unul dintre subiectele predilecte de studiu al istoriografiei contemporane, deoarece încă mai există întrebări fără răspuns care macină conștiința umanității. Dispariția spectaculoasă a regimului comunist nu a însemnat automat și eliminarea totală din viața cotidiană, a rămășițelor acestui sistem totalitar care a dăinuit în România mai bine de câteva decenii. Lucrările generale ocupă o parte importantă a cercetării și ne ajută să înțelegem cadrul general al temei studiului nostru. François Furet cu *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX* sau François Furet și Ernst Nolte, cu lucrarea *Fascism și comunism*, ne explică unul dintre conceptele de bază ale regimului, și anume “comunismul”, traseul care l-a urmat și istoria acestui termen. În ceea ce privește istoria comunismului în România, putem aborda o listă mai lungă de lucrări. Despre perioada lui Gheorghiu-Dej au scris autorii precum Vladimir Tismăneanu (*Arheologia terorii, Fantoma lui Gheorghiu-Dej, Stalinism pentru eternitate, Noaptea totalitară. Crepusculul ideologiilor radicale în Europa de Est*), Dan Cătănuș (*A doua destalinizare, Gh. Gheorghiu-Dej la apogeul puterii*), Elis Neagoe Pleșa, Liviu Pleșa (ed.) (*Dosarul Ana Pauker*) sau Stelian Tănase [*Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu Dej (1948-1965)*], având ca subiecte importante politica dusă de secretarul general sau controlul și metodele de organizare ale societății în perioada comunistă.

„Economia” a fost un alt subiect abordat într-o oarecare măsură și aici mă refer la efectele sau elementele care au influențat într-un mod sau altul evoluția procesului de urbanizare. Dacă în perioada modernă acest concept este asociat cu dezvoltarea comerțului și a manufacturilor, sub regimul comunist acesta s-a tradus în primul rând prin distrugerea economiei de piață, prin întreprinderea unui control asupra structurilor economice și sociale de către Partidul Comunist, prin proscrisiunea activității private, prin impunerea planului ca singurul cadru de coordonare, gestionarea centralizată a aprovizionării și printr-o supra-investiție doar în anumite ramuri, cu predilecție cele

---

⁵ Adriana Matei, *Identitate culturală locală*, Editura U.T.PRESS, Cluj-Napoca, 2004, p. 3.

din industria grea și constructoare de mașini.⁶ Interesant de precizat este faptul că există o orientare istoriografică (Nodia, Verdery, Sawka etc.) care privește comunismul ca pe un “proiect modernizator”, astfel că, începând cu anii ’50-’60 asistăm la o reconstrucție a sistemului economic, industrializarea a grăbit urbanizarea, iar numărul muncitorilor a crescut datorită dezvoltării procesului de migrație din mediul rural în mediul urban etc.⁷ Însă după autorul Sawka, atunci când vorbim despre comunismul economic trebuie să-l privim ca pe o modernitate eșuată sau eronată definită „prin descurajarea inovării, accentuarea creșterii cantitative, productivitatea extrem de scăzută a muncii, risipa ridicată și calitatea redusă a produselor, coordonarea redusă a activităților în ciuda planificării excesive și ultra-centralizate”⁸.

În plan demografic avem studii precum: Cornelia Muresan, “L'évolution démographique en Roumanie: Tendances passées (1948-1994) et perspectives d'avenir (1995-2030)” în *Population* (French Edition), 51e Année, No. 4/5 (Jul. - Oct., 1996) care adoptă în lucrarea sa ideea cercetării demografice a României în perioada comunistă, și în special în perioada lui Ceaușescu, plină de schimbări structurale și legi cu privire la familie; sau articole precum Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, "Populația orașului Cluj în secolul XX", în vol. *Transilvania în secolele XIX-XX. Studii de demografie istorică*, coordonatori Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005, ori Liviu-Marius Bejenaru, „Relația dintre creșterea demografică și structura socială în România comunistă. Eșecul modernizării (1948-1989)”, în *Schimbare și devenire în istoria României*, coordonatori Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan, Editura Academia Română. Centru de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008.

Sursele

Pentru identificarea unui aspect mai larg asupra problemei care o avem în discuție, și anume cea a redării imaginii Clujului interbelic și postbelic, din punct de vedere urbanistic și demografic, trebuie avute în discuție două tipuri de surse, cele inedite exemplificate prin fondurile arhivistice și cele editate, reprezentate de colecții de documente, memorii, legislație, recensăminte sau alte cărți de specialitate pe această temă. Din această cauză cercetarea noastră este mai amplă, dorind să realizăm nu doar o simplă expunere a subiectului, ci o analiză mai complexă a problemei enunțate.

---

⁶ Stéphane Courtois (coord.), *Dicționarul comunismului*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 235-236.

⁷ Bogdan Voicu, *Penuria pseudo-modernă a postcomunismului românesc*, vol 1, Editura Expert Projects, 2005, p. 24.

⁸ *Ibidem*, p. 25.

În scopul identificării imaginii orașului, am folosit în primul rând *Fondul Primăriei* de la Serviciul Județean Cluj a Arhivelor Statului, care ne-a deschis un drum în cercetarea noastră în găsirea regulamentelor și a prevederilor vizavi la sistemul urbanistic al așezării și implicit câteva hărți cartografice sau șabloane edilitare, pe baza cărora ne-am putut familiariza cu ideea extinderii intravilanului și implicit a aspectului socio-economic al urbei și demografic. Pentru evoluția populației am folosit și registrele de nașteri, căsătorii și decese, aflate la *Direcția de Evidență a Populației Cluj*, pentru perioada 1914-1920.

Orașul ridicat cu rapiditate, a devenit în timp mai bine organizat, mai elegant și mai impunător, iar imaginea sa a fost păstrată ca o emblemă a societății, o carte de vizită, care poate fi cercetată nu doar prin documentul scris, ci și prin cel vizual (cărți poștale, gravuri, fotografii sau hărți urbanistice). De aceea, tabloul vizual al Clujului va fi identificat printr-un studiu pe imagine și text, elemente ce se găsesc atât în colecțiile de ilustrate ale bibliotecilor sau arhivei, cât și în presa vremii, care a încercat de-a lungul timpului să redea în scris evenimentele care au dobândit amploare în ceea ce privește statutul orașului în mentalitatea colectivă a societății clujene. Fotografia, cartea poștală sau gravura a fost un alt palier pe care l-am avut în vedere în demersul nostru, deoarece descrierea fizionomiilor urbane a trebuit să fie acompaniată de imagine, pentru a putea fi mai bine percepute de cititor.

Presa a avut și ea un rol important în ceea ce privește sursele folosite pentru redactarea lucrării, deoarece ea ne-a redat amănunte inedite, idei și concepte atât despre societatea clujeană, cât și despre aspecte ale vieții cotidiene, economice, politice sau cultural artistice. Surprinzător sau nu, presa scrisă a fost și încă este o sursă incontestabilă în cercetarea diferitelor aspecte ale unui spațiu urban, este acel document care redă de multe ori pulsul unei civilizații.

Prezentarea succintă a structurii lucrării

Lucrarea este structurată pe patru capitole care au în vedere scoaterea în evidență a evoluției mediului urban și factorii care au contribuit la modernizarea acestui spațiu citadin.

Primul capitol, *Tendențe de modernizare citadină la sfârșit de secol XIX și început de secol XX*, reprezintă preambulul cercetării noastre, deoarece pentru a putea scoate în evidență modificările care le-a întreprins Clujul după 1918, trebuie să știm ce s-a întâmplat înainte de acest moment istoric, care va schimba întreaga națiune. Ne-am pornit cercetarea de la prezentarea conceptului de „oraș” așa cum apare el în studiile și teoriile occidentale, iar apoi am încercat să ne facem o imagine despre ceea ce a însemnat urbanismul în spațiul central-est european, cu un studiu mai amănunțit pe

„istoria și identitatea regională a Clujului”, de la întemeierea lui ca și așezare urbană, până la evoluția sa din secolul al XIX-lea.

Cel de-al doilea capitol, intitulat *Evoluția spațiului urban în Clujul interbelic*, a încercat să aducă în fața publicului larg cele mai bune exemple și argumente, pentru a putea menține ideea de „Clujul, metropolă a Transilvaniei”. De la regimul legislativ de construire și sistematizare a mediului urban, ne-am oprit atenția asupra aspectelor care definesc urbea (*specificul local, habitatul urban*) și asupra semnelor modernizării: rețeaua stradală, transportul, iluminatul public, alimentarea cu apă. Dintr-un motiv subiectiv, cel mai interesant aspect adoptat a fost cel legat de *construcție*, identificat în două planuri complementare: cel public și cel privat. Pentru redactarea acestei probleme am avut în vedere câteva interogații, precum „care sunt asemănările și diferențele dintre ele la nivel arhitectural sau ce influență arhitecturală au, mai ales că până în 1918, Transilvania și implicit Clujul a făcut parte din Imperiul dualist. După ce ne-am făcut o impresie despre aspectul exterior al orașului, am profitat de ocazie și ne-am avântat în realizarea unui studiu pe „înfățișarea” locuinței interbelice.

Al treilea capitol, va prezenta *Fizionomia urbană a Clujului în perioada 1948-1979*. În perioada comunistă Clujul poate fi caracterizat ca un important centru industrial, economic și cultural. Această așezare a devenit unul dintre punctele centrale în care și-a pus amprenta politica P.C.R. prin transformarea unui sediu cu specific cultural într-un oraș puternic industrializat, cu o economie națională bazată, în primul rând, pe politica socialistă care urmărea realizarea unei noi categorii sociale, muncitorimea.

Trebuie avut în vedere faptul că, doar din anii '60 are loc începerea construcțiilor masive de *locuințe*, înălțarea blocurilor, apariția și *extinderea unor cartiere*, lucru care a contracarat condițiile precare pe care le aveau vechile case, din cauza dimensiunii locuibile mici. Dacă la început aceste construcții au respectat principiul urbanismului liber, în anii '70 campania de propagandă, care viza crearea unei noi ere socialiste, a dus la apariția ideii de îndeșire și construcție haotică. Acest proces a creat câteva deficiențe care se simt și astăzi: lipsa spațiilor verzi, a locurilor de parcare, risipa de teren etc. Procesul de distrugerea în mare parte a caselor și înlocuirea lor cu un sistem de locuințe materializate în blocuri etc.

Ultimul capitol, *Evoluția demografică a societății clujene*, adoptă în linii mai generale un aspect care a influențat și a fost influențat la rândul său de procesul de modernizare: populația. Am pornit micul nostru studiu de la prezentarea succintă a evoluției populației clujene, ne-am oprit apoi într-o oarecare măsură asupra impactului pe care l-au avut cele două conflagrații mondiale în mediul urban.

Importanța temei pentru cercetarea istorică.

Tema propusă pentru acest proiect istoriografic ne oferă posibilitatea de a realiza o analiză a unei regiuni importante din inima Transilvaniei, specificitatea sa fiind susținută nu doar de istoricul ținutului, ci și de amplasamentul său într-o zonă de circulație intensă, de bogățiile naturale, de gradul ridicat de dezvoltare economică, socială, urbanistică, culturală. Cluj-Napoca reprezintă un amalgam de elemente specifice care ne oferă posibilitatea de a cerceta această regiune geografică din mai multe puncte de vedere (geografic, demografic, economic, urbanistic, politic, social etc.). Clujul a fost și va rămâne întotdeauna un loc al vieții, o metaforă a mentalității transilvănene, integrat într-un peisaj nu doar pitoresc (dacă ne referim la dealurile care înconjoară localitatea), ci unul arhitectural de excepție, prin diversitatea și măiestria fizionomii urbane, adaptate la necesitatea identității etno-culturale.

Importanța lucrării în cauză are la bază nevoia acută a societății de a dispune de o istorie umanizată, o istorie care să surprindă „povestea” acestui „oraș comoară”, redată prin prisma aspectele urbanistice și arhitecturale ale societății clujene, care împreună cu aspectele economice, politice, demografice sau culturale au redat imaginea completă a acestui centru de o importanță istorică covârșitoare. De aceea, pentru a dobândii o imagine de ansamblu asupra Clujului, unul dintre cele mai impunătoare orașe ale Transilvaniei, trebuie să ne oprim asupra istoriei acestuia și să surprindem atuurile pe care le-a dobândit așezarea citadină de-a lungul secolului al XX-lea, în ceea ce privește simbolistica urbană în mentalitatea colectivă clujeană și rolul populației în ecuația oraș – urbanism - modernizare.

Cuvinte chei: urbanism, sistematizare, arhitectură, demografie, dezvoltare, modernizare.